

- Ти дасиш мені сказати?
- Дасу...
- Хочеш грушку раз вкусити?
- Вкосу.
- А куди підем купатись?
- На ліку.
- Признавайсь, твій зуб в кишені?
- У-гу!

М. Людкевич

ПРАВИЛЬНЕ МОВЛЕННЯ – ЗАПОРУКА УСПІХУ

Інтенсифікація сучасних умов життя, зростання вимог до всебічної освіченості громадян європейського, зокрема українського, суспільства передбачає модернізацію навчально-виховного процесу, починаючи з дошкільної ланки, де проводиться комплексна робота, що обов'язково охоплює цілісне формування мовленнєвої діяльності.

Аналізуючи роботи І. Зімньої [10, 11], можна відзначити, що мовленнєва діяльність становить собою активний, цілеспрямований, біполярний процес такої взаємодії людей (продуценти ↔ реципієнти), яка опосередкована використанням мови, обумовлена відповідною ситуацією спілкування у рамках прагматичних координат ("я – ти – ми – тут – зараз") та функціонує у чотирьох основних видах – говоріння та письмо (продуктивне мовлення), а також слухання (аудіювання) та читання (рецептивне мовлення).

Мовленнєва діяльність має певну чітку структуру, що складається з кількох фаз (О. Леонтьєв):

- 1) збуджувально-мотиваційної (мовленнєва інтенція, потреба → комунікативно-пізнавальний мотив);
- 2) аналітико-синтетичної, або орієнтувально-дослідницької (планування, програмування у вигляді семантичних комплексів (тема, основна думка, послідовність викладу) і внутрішньої організації мовленнєвої діяльності за допомогою її засобів (мова) і способів (мовлення));
- 3) виконавчої (внутрішнє → зовнішнє мовлення, конкретний мовленнєвий матеріал у супроводі контролю для порівняння результату мовленнєвої діяльності з мотивом).

Як зазначають у своїх роботах М. Жинкін, І. Зімняя, О. Леонтьєв, О. Лурія, Є. Соботович, О. Хомська, Л. Цветкова та ін., основними психологічними механізмами мовленнєвої діяльності є:

- а) механізм осмислення, що здійснює розумовий аналіз змісту, структурної організації та мовленнєвого оформлення мовлення через аналітико-синтетичну діяльність кори великих півкуль головного мозку;
- б) механізм мнемічної організації мовленнєвої діяльності (насамперед мовленнєвої пам'яті), заснований на актуалізації в пам'яті знань і уявлень про предмети та явища навколишньої дійсності, мовні знаки і правила їх використання;
- в) механізм випереджувального аналізу і синтезу (антиципації) у вигляді лінгвістичної вірогідності вживання та розуміння тих чи тих мовних одиниць.

Психолінгвістична структура мовленнєвої діяльності (за Є. Соботович) репрезентована двома групами механізмів:

- 1) загальнофункціональними, які включають:
 - а) мисленнєві операції аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, класифікації, аналогії;
 - б) довільну пам'ять зорової та слухової модальностей;
 - в) процеси довільної уваги (обсяг, стійкість, розподіл, переключення, продуктивність) і забезпечують засвоєння семантики мовних одиниць, зокрема лексичні значення різних типів (це слова із прямим, переносним, абстрактним значенням, багатозначні лексеми, антоніми, синоніми, пароніми);
- 2) специфічними мовленнєвими, що репрезентовані операціями сукцесивного (тобто послідовного) та симультанного (або одночасного) аналізу й синтезу і забезпечують послідовність реалізації моторних програм, сприймання звуків (складів, морфем) у слові, слів – у реченні, встановлення причиново-наслідкових зв'язків у послідовному перебігові подій, одночасне засвоєння просторових, квазіпросторових конструкцій, декодування текстів із прихованим змістом, засвоєння лексичних і граматичних парадигм тощо.

Про те, що дитина повністю опанувала мовленнєву діяльність, можна говорити тоді, коли вона, по-перше, прагне спілкуватися з ровесниками та дорослими (свідомо, докладаючи вольових та емоційних зусиль, хоче щось повідомити сама або почути і зрозуміти співрозмовника), по-друге, володіє певною мовою (українською, білоруською,